

Fatih ve Balkanlar

TÜRK fütuhâtı esnasında Balkanlar bir anarşi içindeydi. Her şehirde veya ehemmiyetli mevkide feodal bir senyor, bir bağ yerleşmişti. Memleketin parçalanması, iktidarın kararsızlığı, hakim zümreler arasındaki rekabet, şahsi ihtiraslar, kıyâmlar ve gasıplar devamlı olarak tahammül edilmez bir vaziyet yaratmıştı. Bu itibarla, feodal rejimin suiistimal edilmesi bilvasıta ve kısmen Osmanlı fütuhâtını hazırlamış oldu. Halk nazarında itibarını kaybeden despotlar Türkler nezdinde ekseriya bir istinatgah aramışlar ve onların hakimiyeti altına girmişlerdi. Bu hüküm ve mütalaalar bir çok garp tarihçilerinin üzerinde ittifak ettikleri noktalardır. Bunlardan biri olan ve Arnavutluk ve XV. asırda Türk fütuhâtı adlı eseri ile tanınan A. Gegaj da aşağı yukarı bunları söylerken Yıldırım Bayezid zamanından beri Balkanlardaki vaziyetin umumi bir tablosunu çiziyor, bir cepheyi hulasa ederken az çok tarihi hakikatlere temas ediyordu.

Fatih, böyle bir an'aneyle varis olarak, saltanatı eline aldıktan ve Bizans işini de tasfiye ile cezri bir hal şekline bağladıktan sonra ilk işi Balkanlar meselesi üzerinde düşünmek ve gayret sarfetmek oldu. Onun daima realist bir görüşle hareket ettiği ve fütuhât siyasetinde de kendisince tertiplelediği bir plana göre askeri harekate giriştiği aşıkardır. Bu sebeple, Balkanları birliğe ve asayişe kavuşturmak hususunu ön plana alınca, en mühim ve acil meseleden başlayarak sıra ile diğerlerini de halle çalıştı ve muaffak oldu.

Bunların başında, şüphesiz ki, Sırp despotluğunun durumu ve arzettiği hususi vaziyet geliyordu. Babasının zamanından, hatta daha evveldenberi imparatorluğun en hassas noktası orası idi. En tehlikeli ve en tahripkar tecavüzler o yolla geliyordu. Macar kumandanı Hunyadi'nin İzladi derbendine, ta Balkanların ortasına kadar gelişi, dağınık Balkan kuvvetlerini toplayarak haçlı ordusu teşkil etmesi, her şeyden evvel, Sırp despotluğunun zayıf ve Balkanlar haricindeki hristiyan alemine mukavemet edemeyecek durumda, bilakis, onların emellerine alet olacak bir bünyede bulunmasından ileri geliyordu. Binaenaleyh, ilk halledilecek mesele, lafzi bir hükümlerlik sahibi olan ihtiyar Brankovics'in Sırp Hükümetini, Balkanlar hegemonyasını elinde tutan, Fatih'in İmparatorluğuna ilhak işiydi. Bu sayede Balkanlar haricindeki katolik dünyasının, Orta Avrupanın Balkan memleketlerine müdahalesi önlenecek, kendilerini Propugnaculum Christianis, Athleta Christi ve propugnatores christi milites addeden Macarların, Tunanın cenubunda hakimiyet veya nüfuz tesisine imkan kalmıyacaktı. Ortada zaten bir de sıhriyet meselesi vardı. O devrin devletler hukuku telakkisine göre, Sırbistan üzerinde, Osmanlı Hükümdarının veraset hakkı ve iddiası, olabilir. Diğer taraftan, Sırp kilisesi Bizans patrikhanesine merbut olduğu, kilisesi de daima yeni vaziyetlere intibak kabiliyeti gösterdiği için nisbi bir kolaylık mevcuttu ki, bunu 1459 hadiselerinde görmek mümkündür. İşte Fatih'in, İstanbulu zaptını müteakip birbirini takiben Sırbistana seferler yaparak sonunda bu işi tasfiye etmesi bu vaziyetlerin tabii bir neticesi sayılabilir. Bundan sonra, Sırp kilisesi de Rus kilisesi gibi teşkilatını muhafaza, vazifesini y a p m a k ve mevcudiyetini idame hususunda daima Türk devleti ile bir kompromi teminine çalışmıştır. Aynı suretle Sırp ilâlar İmparatorluğun askeri ve idari teşkilatında asırlarca mevkilerini muhafaza ettiler.

Fatih'in Balkanlar meselesinin hallinde meşgul olduğu ikinci safha, bugünkü Yunanistanın nüvesini teşkil eden Mora kıtasının Osmanlı İmparatorluğuna katılması işidir. İstanbulun

fethinden sonra son Paleologlar müştereken Mora'da hakimiyetlerine devam ediyorlardı. Fakat iki despotun gerek kendi aralarında gerek orada yerleşerek bir huzursuzluk amili olan Arnavutlarla mücadeleleri o derece müzmin bir hal almıştı ki, sıklıkla Türk kumandanlarının Rumları Arnavutlara karşı müdafaa etmek üzere oraya gitmeleri icap ediyordu. Bir defasında (1454) Rumeli beylerinden Turhan Bey, Calcocondyl'e göre, despotlara şu ders ve ibret verici nasihatta bulunmuştu: "Padişah size acıdığı için, kaybolmak üzere bulunan hükümetinizi size iade etmek üzere, imdadımıza beni gönderdi. Tecrübeniz size öğretmiştir ki idareniz fenadır. Teb'anız üzerinde iyi bir idare kurmanız lazımdır. İç ihtilaflarla kendi harabinizi tacil etmemenizi size tavsiye ederim.

Siz müttehit bulduğunuz hükümet ve idareniz mesut bir netice verecek ve asla sarsılmıyacaktır. Aksi takdirde bu mümkün olmayacaktır." Fakat bu sözler despotları yola getirmeğe kafi gelmediği gibi onların idaresinde bulunan memleketleri de sükun ve asayişe kavuşturamamıştır.

Peloponezde anarşi son haddini bulunca, Papanın ve diğer garp devletlerinin teşebbüslerini alaka ve endişe ile takip eden bu büyük ve zengin eyaletin bir Batı devletinin eline geçmesini istemiyen, diğer taraftan da, despot Thomas'ın gidişatından memnun olmıyan, Fatih, Morada Paleologların artık daha fazla hükümler olmalarına müsaade ve müsamaha etmedi. Bizzat gelerek bu işi de tasfiye etti ve (1460) Balkan Birliğinin tahakkukunda bir adım daha attı.

Fatih'in Bosna kralı Tomasovics'lere karşı harekete geçmesi de (1463), onların, bu kıtada Papanın. Venedik ve Macaristanın bir aleti olmak hususunda gösterdikleri temayül ve gayretten ileri gelmişti. Bu hareket esnasında, müsamahalı hareketini gördüğü Sadrazamını dahi muaheze etmekten çekinmiyerek gayenin tahakkuku uğrunda derin bir alaka ve hassasiyet göstermişti.

O aynı suretle, Arnavutluk hakimi İskender Beye (Kastriota) karşı, Venedikle ve Macarlarla ittifak ederek Balkan Birliğine ihanet ettiği için mücadeleyi şiddetlendirdi ve 1467 de vukubulan ölümüne kadar, onu yola getirmek ve ele geçirmek için ve daha sonra da büyük fedakarlıklar ihtiyar, müteaddit seferlere bizzat kumanda etti.

Fatih, Eflak hareketini de (1462) bu maksatla yapmış ve bu Rumen voyvodalarının Balkanlar davasında, öteden beri takip ettiği siyasetten ayrılmamasını temine çalışmıştır.

İstanbulu sahip ve hakim olan Fatih, İmparatorluğunun bütün tehlikelerden masun olması için lazımgelen şartları ve hayati ihtiyaçları biliyordu Batıda onu tehdit edebilecek kuvvetlerin evvela Balkanlardan ayağını çekmeleri ve bu kıtayı Türk hakimiyeti altında sulh ve asayişe kavuşmak üzere, kendi haline bırakmaları lazımdı. O, saltanatı esnasında bu gayeyi büyük mikyasta tahakkuk ettirdi. Geri kalan kısmını da, yükselme devrindeki, büyük ve değerli haleflerine bıraktı.